

■ УДК 336.741/.742(091)(477)

Л. Г. Гетьман, кандидат економічних наук, доцент, Харківська державна академія культури, м. Харків

ИСТОРИКО-ЕКОНОМИЧНИЙ ДОСВІД СТАБІЛІЗАЦІЇ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Розглянуто історико-економічний досвід трансформації грошової системи відповідно до загальноекономічних змін у суспільстві. Досліджено процеси стабілізації грошової одиниці в період другої половини XIX ст., коли фактично здійснювався перехід від феодально-кріпосницької системи до капіталістичних відносин, основаних на ринковій системі господарювання. З'ясовано причини невдалої спроби введення до обігу металевих грошей у 1863 р. та показано як, завдяки комплексному підходу до реформування грошової системи, узгоджено її відповідно до потреб економічного розвитку кінця XIX ст. **Ключові слова:** грошова система, стабільність, гроші, ринкові відносини, грошовий обіг.

Л. Г. Гетьман, кандидат экономических наук, доцент, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ИСТОРИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОПЫТ СТАБИЛИЗАЦИИ ДЕНЕЖНОЙ СИСТЕМЫ В УКРАИНЕ

Рассмотрен историко-экономический опыт трансформации денежной системы в соответствии с общеэкономическими изменениями в обществе. Исследованы процессы стабилизации денежной единицы в период второй половины XIX в., когда фактически осуществлялся переход от феодально-крепостнической системы к капиталистическим отношениям, основанным на рыночной системе хозяйствования. Выявлены причины неудачной попытки введения в оборот металлических денег и показано, как благодаря комплексному подходу к реформированию денежной системы, согласовано ее в соответствие с потребностями экономического развития конца XIX в. **Ключевые слова:** денежная система, стабильность, деньги, рыночные отношения, денежное обращение.

L. H. Hetman, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

HISTORICAL AND ECONOMIC STABILIZATION EXPERIENCE OF THE MONETARY SYSTEM IN UKRAINE

The article considers the historical and economic transformation experience of the monetary system in accordance with the overall economic changes in the society. The author examines the processes of currency stabilization in the period of the second half of the 19th century,

when in fact the changes were being made from the villeinage to the capitalist economy relations, based on the market system of managing. The causes of failed attempts to introduce the metallic currency into circulation are identified. The author demonstrates how the reform of the monetary system was agreed to the needs of the economic development of the late nineteenth century through an integrated approach.

Key words: monetary system, stability, money, market relations, monetary circulation.

Постановка проблеми. Сучасна ринкова економіка України потребує прискореної мобілізації засобів для здійснення розширеного відтворення, структурних змін в економіці, підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку та загального динамізму всіх економічних процесів. Для оперативного вирішення цих завдань необхідно впровадити адекватні засоби кредитно-грошового регулювання, насамперед у сфері стабілізації національної валюти. Грошова система має тривалий еволюційний період, протягом якого змінювалися її можливості щодо реакції на існуючі економічні завдання.

Відомо, що соціально-економічні та політичні процеси, які відбуваються в суспільстві, багато в чому повторюють світовий історичний досвід. Нині для збільшення позитивного ефекту від регуляторних дій держави щодо підвищення ефективності грошової системи необхідно розглянути історичний досвід щодо основних засобів стабілізації грошового обігу.

Певний інтерес у цій сфері становить період кінця XIX ст., коли формувалася ринкова системаі, відповідно, відбувалося становлення ринкових відносин, але цей процес здійснювався в умовах дуже повільної відмови від феодально-кріпосницької системи господарювання. Крім того, великі воєнні витрати (Кримська війна) призвели до розладу у фінансній сфері. Також слід зазначити, що значна частина сучасної України перебувала в той період у складі Російської імперії, тому основні тенденції економічного розвитку були однаковими.

Останні дослідження і публікації. Питання щодо ефективності функціонування грошової системи та стабільності грошової одиниці досліджені в працях таких зарубіжних учених, як М. Блауг, Дж. М. Кейнс, М. Фрідман. Вітчизняна економічна література з цих питань представлена науковими працями Г. Башнянина, А. Гальчинського, А. Гриценко, В. Лагутіна, О. Носова, Ю. Пахомова та ін.

Мета статті — дослідити історико-економічний досвід стабілізації грошової системи і грошової одиниці в умовах економічної кризи та проблем у фінансовій і грошово-кредитній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. В економічному розвитку XIX ст. визначальним став початок 60-х рр. Детермінуючу роль відіграла селянська реформа 1861 р., яка скасувала кріпосне право

і створила необхідні умови для прогресу, завдяки формуванню ринкової економіки.

Але економіка стала на шлях капіталізму зі значним запізненням і суттєво відставала від провідних держав Заходу. Достатньо сказати, що виробничі відносини базувалися на феодално-кріпосницькій системі. У промисловості домінувала мануфактура, а фабрично-заводська індустрія тільки зароджувалася. Транспортна система була нерозвиненою. Кримська війна (1853–1856 рр.) засвідчила фінансову неспроможність кріпосної держави: через повну відсутність забезпечених кредитів вона відбувалося компенсування військових витрат шляхом емісії паперових грошей. Зважаючи на це, актуальні питання свого подальшого економічного розвитку (здійснення промислового перевороту, створення адекватної кредитно-грошової системи та ін.) необхідно було вирішувати одночасно з подоланням відсталості від провідних капіталістичних країн.

Здійснення в Російській імперії (60-80-х рр.) реформ у галузі кредиту не могло бути успішним без суттєвих змін у грошовій системі. Ринкова еволюція суспільства потребувала стабілізації валюти, упорядкування грошового обігу загалом.

У країнах Заходу на той період основою їх грошової системи поступово ставав золотий монометалізм. Уперше золотомонетний стандарт був уведений в Англії (1816 р.). Потім, у другій половині XIX ст. він набув поширення і в інших країнах: Німеччині (1871), Скандинавських країнах (1873–1873 ст.), США (1873 р.) та ін.

У країні в цей період існував нерозмінний паперово-грошовий обіг. Однак капіталістичний розвиток потребував формування сучасної грошової системи, у якій були зацікавлені передусім вітчизняні виробники, щоб накопичувати капітал, розвивати торгівлю та кредитні відносини. Крім того, така грошова система була важливою і для іноземного капіталу:кладаючи гроші в економіку країни, інвестори хотіли бути впевненими, що не відбудеться їх знецінення.

Грошова реформа відіграє важливу роль у стабілізації кредитно-грошових відносин, оскільки вона пов'язана з накопиченням значних запасів золота, необхідних для забезпечення розміну кредитних білетів. Відповідні заходи Міністерство фінансів почало здійснювати вже в 1860 р.

Надмірне друкування кредитних білетів у зв'язку з Кримською війною призвело до зникнення з обігу монети. Паперові гроші, ставши нерозмінними, знизилися в ціні та зазнавали постійних курсових коливань, послаблюючи таким чином державний кредит і провокуючи торговельні та виробничі кризи. Кількість грошей, що перебували в обігу в період з 1845 по 1881 рр., збільшилася майже в шість разів, а вексельний курс рубля знизився приблизно вдвічі.

До призначення міністром фінансів Н.Х.Бунге розмінний фонд скоротився до 171 млн руб, що становило 15,1% загальної суми кредитних білетів, що перебували тоді в обігу.

Щоб підтримати курс рубля, міністерство фінансів ініціювало вільний розмін за постійно зростаючим курсом з доведенням його цінності дономінальної. Це потребувало підкріплення зовнішньої позики, яку здійсненов 1862 р. на суму 15 млн фунтів стерлінгів.

У травні цього року почався обмін. Поступово стали знижувати ціну золотої та срібної монети, відповідно до процесу розміну і стану розмінного фонду та оголошуючи про такий розмін завчасно. При цьому обмін здійснювався за розсудом Державного банку.

Згодом виявилось, що сума зовнішньої 5% позики була недостатньою для відновлення розміну, особливо занесприятливих вексельних курсів, які визначилися в 1862 р. Усе це призвело до вивозу з країни золота і срібла.

У зв'язку із цим, у серпні 1863 р. банк припинив видачу золотої монети в обмін на кредитні білети, але продовжував обмін на срібло. Потім для запобігання повному виснаженню металевого фонду і це було зупинене.

Загалом спроба здійснити реформування грошового обігу виявилася безуспішною та спричинила значні втрати. Це було наслідком внутрішніх та зовнішніх причин. Щодо внутрішніх причин: сам проєкт виявився недосконалим, оскільки поступове зниження цін, за якими Державний банк продавав і купував золото, було визначено й оголошено заздалегідь: спочатку вигідно приносити до банку золото і срібло, отримуючи в обмін кредитні білети, а потім ті самі білети надати тому самому банку в обмін на золото і срібло за зниженими цінами. Цим і скористалися спекулянти, отримавши прибуток у розмірі 8% річних при обліковій ставці в Держбанку в 5,5%. Таким чином, спроба вільного розміну кредитних білетів, задійснена для оздоровлення грошового обігу, виявилася невдалою.

Після цього реалізація завдання переходу на металеві гроші відкладається на невизначений час. Головною залишалася необхідність підтримання стабільності валютного курсу як важлива умова надходжень іноземних капіталів.

Уважалося, що досягнення цієї мети можливе двома способами. По-перше, значним перевищенням експорту над імпортом, тобто забезпеченням активного торговельного балансу, і, по-друге, отриманням нових зарубіжних позик, щоб забезпечити платежі за попередніми позиками, інакше останні могли порушити баланс і завдати шкоди валютному курсу.

На початку осені 1866 р. фінансовим відомством запропонована програма, яка стала планом довгострокового економічного та

фінансового розвитку країни. Традиційно викладена у формі «все-подданнейшей записки», вона була створена міністром фінансів М. Х. Рейтерном і містила аналіз фінансово-економічного стану за останні 10-12 років та пропозиції щодо оздоровлення фінансів, грошей та кредиту, а також загального економічного відродження.

Практичне значення програми складно переоцінити, оскільки вона по суті стала фундаментом подальшої економічної політики уряду, яку здійснювали міністри фінансів, а саме: Н. Х. Бунге, І. А. Вишнеградський, С. Ю. Вітте.

У програмі, яка була затверджена 30 вересня 1866 р. серед першочергових заходів зазначалося таке: 1) внутрішні позики, в будь-якій формі, для покриття поточних витрат уряду, необхідно повністю припинити (але це не стосувалося позик на капіталовкладення, наприклад, будівництва залізниць); 2) для припинення подальшого знецінення кредитного рубля необхідно, крім іншого, запобігти переведенню грошей за кордон; 3) оптимізувати дохідну та витратну частини державного бюджету.

Слід зазначити, що програма не тільки визначала завдання, але і містила перелік засобів щодо їх досягнення.

Суттєві зміни відбулися тільки в другій половині 80-х рр. Так, центральним пунктом у діяльності І. А. Вишнеградського стало те, що він цілеспрямовано продовжував початий М. Х. Бунге курс на збалансування державного бюджету.

М. Х. Бунге вважав, що недоліки в грошовій системі країни пояснюються такими причинами: 1) недосконалою законодавчою базою грошового обігу; 2) зниженням курсу рубля нерозмінних паперових грошей — їх знеціненням.

Згідно з чинним тоді законодавством, основною грошовою одиницею був срібний рубль. Однак на практиці засобом для оцінювання товарів та послуг, укладання угод та здійснення платежів слугував кредитний рубль, оскільки кредитні білети були в обігу по всій імперії разом зі срібною монетою («маніфест» 1843 р.). Хоча формально всі розрахунки та різні угоди, як у справах казни з приватними особами або навпаки, так і в усіх справах приватних осіб між собою здійснювалися на срібну монету, реально платежі — кредитними білетами.

Усе це фактично внеможливило обіг срібної монети. Наскільки суттєвою була відмінність, можна простежити на такому прикладі: сплату всіх податків (крім митних зборів) казначейство приймало як від фізичних, так і від юридичних осіб срібним рублем, який коштував 1 руб 30 коп. (кредитним рублем). Водночас Державний банк давав за срібний рубль 1 руб 04 коп. кредитних. Отже, різниця становила 26 коп. Звісно, за такою ціною бажаних віддавати банку

металеві гроші бракувало, що й було основною причиною відсутності їх в обігу.

Однак помилковостверджувати, що срібний рубль узагалі не використовувався. Основне його призначення реалізовувалося під час сплачування мита та закордонних розрахунках.

Інші недоліки пов'язані зі зниженням купівельної спроможності паперових грошей. До середини 80-х рр. кредитний рубль коштував не 100, а 66 коп в перерахунку на металеві гроші. Це стало причиною виникнення проблем як фінансового, так і народногосподарського значення. Уряд, який отримував до казни доходи в кредитних рублях, приплачував практично за всіма статтями витратної частини бюджету. У результаті в бюджетних розрахунках почали виникати розбіжності: засобів, що надходили для покриття державних витрат-бракувало, в результаті виникла потреба у нових джерелах доходів казни завдяки збільшенню існуючих податків та встановленню нових.

У свою чергу, у народному господарстві нерозмінність паперових грошей, що знецінювалися, мала наслідками для одних певні збитки, для інших ставала джерелом швидкого збагачення.

Збитків зазнавали передусім ті люди, доходи котрих склалися з певної суми кредитних рублів. Користь мали виробники товарів, власники нерухомості, особи, які взяли гроші в кредит.

Однак у суспільстві існувала розбіжність поглядів щодо причин виникнення недоліків у грошовій системі. Так, якщо одні вбачали причину зниження та коливання кредитного рубля у надмірній емісії паперових грошей, то інші стверджували про відсутність надлишку грошей загалом, паперових зокрема, і що зниження ціни останніх відбувається у зв'язку з невигідним торговельним балансом, існуючою заборгованістю іноземцям або пасивним платіжним балансом. У першому випадку пропонувалося скорочення обсягу кредитних грошових знаків, що перебували в обігу, у другому — збереження в обігу всієї маси грошей і одночасне підвищення митного тарифу, призупинення отримання позик, особливо зовнішніх.

Як уважав М. Х. Бунге, різноманітність точок зору щодо дисбалансу грошової системи є наслідком не тільки теоретичної розбіжності в поглядах, але й особистих інтересах.

Так, конкретний прояв меркантильних інтересів для однієї частини суспільства полягав у тому, що щоб кредитний (паперовий) рубль набув цінності металевого, для іншої, навпаки, досягнення цієї мети здавалося збитковим. Відповідно, прибічниками скорочення кількості паперових грошей і відновлення номінальної вартості кредитного рубля, були особи, постійним джерелом доходів котрих була підприємницька діяльність на внутрішньому ринку або зарплата за трудову діяльність. Прибічниками існування паперово-грошового обігу — це

особи, які мали боргові зобов'язання, потребували дешевого кредиту, мали багато нерухомості.

М. Х. Бунге запропонував заходи, що вможливили б вирішити завдання.

1. Відновлення номінальної ціни кредитних білетів без зміни їх випуску за допомогою вигідного торговельного і платіжного балансу.

2. Регулювання цінності паперових грошей завдяки купівлі-продажу золота і срібла Державним банком.

3. Вилучення кредитних білетів: а) використовуючи для цих цілей бюджетні залишки; б) перетворюючи наявний за паперовими грішми безпроцентний борг на борг процентний, консолідований [2, с. 30–31].

Отже, основними умовами належного функціонування грошової системи, стабілізації грошової одиниці було реформування всієї фінансової системи, розвиток основних джерел державних доходів, підвищення ефективності всього державного та народного господарства.

Для реалізації таких заходів необхідно було здійснити реформування не тільки грошової системи, а й усіх сфер економічної життєдіяльності суспільства.

Ідеї М. Х. Бунге розвинув І. А. Вишнегородський, котрий ініціював певні заходи.

Під час формування доходної частини бюджету: а) стягувалися недоплати за скасованим раніше подущним податком; б) були підвищені акцизи на цукор, тютюн та алкоголь, поземельний і промисловий податки; в) уведено нові акцизи на сірники та гас; г) здійснена конверсія більшої частини закордонних позик, унаслідок якої доходи за ними були скорочені до 4%, а погашення відсунуті на триваліші строки; д) під юрисдикцію держави була прийнята залізнична тарифна справа та ін.

Щодо витратної частини бюджету, то дотримання «суворої і розумної економії» дозволило досягти майже повного усунення надкошторисних витрат.

Певну роль відіграла і митна політика. Протекціоністські заходи скоротили імпорт, у той час як експорт товарів (особливо зерна) всіляко заохочувався.

Таким чином, була досягнута головна мета: державний бюджет країни, починаючи з 1888 р., став не тільки бездефіцитним, але й постійно перевищував доходи над витратами (тобто був профіцитним). Торговельний баланс за 1887–1891 рр. мав позитивне сальдо 1535,8 млн руб., значна частина якого була використана на збільшення золотого запасу.

Однак не можна ігнорувати того факту, що ці заходи здійснювалися при консервації феодальних пережитків та потребували надмірного

напруження платіжних сил населення, особливо селянства. Справа в тому, що політика розширення хлібного експорту здійснювалася завдяки стягуванню значних податків із селянства. «Меркантилістський» підхід Вишнеградського, котрий фактично зводився до накопичення якнайбільшої кількості золота, забезпечувався переважно сільським господарством. Але сил останнього вистачило лише на декілька років. У той час як індустрія завдяки збігу багатьох сприятливих факторів досягала значних успіхів, у сфері сільського господарства назріла катастрофа. Голодні 1891 і 1892 рр. з їх руйнівними наслідками виявилися результатом одностороннього і суворого фіскалізму, яким була позначена фінансова політика вісімдесятих років. Страх голоду зламав «систему» [3, с.127].

Однак «система» С. Ю. Віттенічого нового в економічну політику не привнесла. Був подовжений попередній курс, коли для досягнення головної цілі були придатні будь-які засоби.

У межах фінансової політики, яку здійснювали І. А. Вишнеградський і С. Ю. Вітте, до середини 90-х рр. було вирішене завдання щодо накопичення золота: якщо в 1890 р. золотий фонд (для забезпечення реформи) налічував 475 млн руб. (при 928 млн руб. кредитних білетів в обігу), то в 1897 р. він сягнув 1095 млн руб. (при 1067 млн руб. кредитних білетів в обігу). Це означало, що створено золотий фонд, який міг бути базою для золотого обігу, тобто для здійснення грошової реформи [5, с. 195].

Грошова реформа була проведена наприкінці 90-х (на основі закону від 29 серпня 1897 р. та інших нормативних актів). Її сутність полягала в тому, що в країні запроваджувалася система золотого монометалізму (золотий обіг та вільний обмін кредитних білетів на золото за постійним курсом). Відповідно до закону: 1) грошовою одиницею був золотий рубль; 2) кредитний рубль дорівнював 66 і 2/3 коп. золотом, що свідчить про його девальвацію на третину, але фактичне наближення до ринкового курсу; 3) можна було мати в обігу 300 млн не забезпечених золотом рублів, а емісія понад цієї суми мала бути забезпечена золотом на 100%; 4) випускалися золоті монети, на які кредитні білети обмінювалися рубль на рубль. Слід зазначити, що затверджені правила емісії були в Російській імперії (до складу якої належала Україна) одними з найсуворіших у світі, причому протягом наступних років вони неодмінно виконувалися.

Висновки. При всій своїй неоднозначності процес стабілізації грошової одиниці, який завершився грошовою реформою 1897 р. відіграв прогресивну роль у розвитку капіталізму на території сучасної України. Нова грошова система була системою ринкового типу і сприяла, з одного боку, активізації процесів накопичення капіталу та розвитку підприємництва в межах країни, з іншого — подальшому ввозу

іноземного капіталу, вкладанню його до вітчизняної промисловості та банківської справи.

Звісно, сучасний грошовий обіг не може ґрунтуватися на золотому стандарті, зважаючи на деякі причини. Але історичний досвід підтверджує необхідність системного підходу до процесів реформування економіки загалом та грошової системи зокрема.

Подальше дослідження питань стабілізації системи грошового обігу потребує аналізу сутності та функціональної форми грошей, які суттєво еволюціонували від золотих монет, різноманітних заміників (паперові гроші) до електронних грошей.

Список використаних джерел

1. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг. — М. : Дело, 1994. — 754 с.
2. Бунге Н. Х. Заметка о настоящем положении нашей денежной системы и средствах к ее улучшению / Н. Х. Бунге. — СПб. : В. Безобразова, 1880. — 42 с.
3. Витчевский В. Торговля, таможенная и промышленная политика России: Со времен Петра Великого до наших дней / В. Витчевский ; пер. с нем: А. В. Брауде. — СПб. : Изд. Д. А. Казицын и Д. Ю. Филипов, 1909. — 372 с.
4. Гурьев А. Денежное обращение в России в XIX столетии. Исторический очерк / А. Гурьев. — СПб., 1908. — 253 с.
5. Лященко П. И. История народного хозяйства СССР / П. И. Лященко. — М. : Госполитиздат, 1948. — Т. 2. — 728 с.
6. Олсон М. Возвышение и упадок народов. Экономический рост, стагфляция и социальный склероз / М. Олсон. — М. : Новое изд-во, 2013. — 324 с.
7. Трахтенберг И. А. Денежные кризисы (1821-1938 гг.) / И. А. Трахтенберг. — М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1939. — 698 с.
8. Хикс Д. Теория экономической истории / Д. Хикс. — М. : НП «Журнал Вопр. экономики», 2006. — 224 с.

References

1. Blaug M. Ekonomicheskaya mysl v retrospektive / Mark Blaug. — M. : Delo, 1994. — 754 s.
2. Bunge N. Kh. Zаметka o nastoyashchem polozhenii nashey denezhnoy sistemy i sredstvakh k eye uluchsheniyu / N. Kh. Bunge. — SPb. : V. Bezobrazova, 1880. — 42 s.
3. Vitchevskiy V. Torgovlya, tamozhennaya i promyshlennaya politika Rossii: So vremen Petra Velikogo do nashikh dney / V. Vitchevskiy ; per. s nem: A. V. Braude. — SPb. : Izd. D. A. Kazitsyn i D. Yu. Filipov. 1909. — 372 s.
4. Guryev A. Denezhnoye obrashcheniye v Rossii v XIX stoletii. Istoricheskiy ocherk / A. Guryev. — SPb., 1908. — 253 s.
5. Lyashchenko P. I. Istoriya narodnogo khozyaystva SSSR / P. I. Lyashchenko. — M. : Gospolitizdat, 1948. — T. 2. — 728 s.

6. Olson M. Vozvysheniye i upadok narodov. Ekonomicheskiiy rost. stagflyatsiya i sotsialnyy skleroz / Mancur Olson. — M. : Novoye izd-vo. 2013. — 324 s.
7. Trakhtenberg I. A. Denezhnyye krizisy (1821-1938 gg.) / I. A. Trakhtenberg. — M. : Izd-vo Akad. nauk SSSR. 1939. — 698 s.
8. Sir John Richard Hicks. Teoriya ekonomicheskoy istorii / Sir John Richard Hicks. — M. : NP «Zhurnal Vopr. ekonomiki». 2006. —224 s.

■ UDC 336.741/.742(091)(477)

Hetman L. H., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

HISTORICAL AND ECONOMIC STABILIZATION EXPERIENCE OF THE MONETARY SYSTEM IN UKRAINE

The aim of this paper is to consider the historical and economic experience of strengthening the monetary unit and the stabilization of the monetary system amid the economic crisis and problems in the financial and monetary sectors.

Research methodology. The author researches a problem proceeding from the historical and logical methods.

Results. The author examines the processes of currency stabilization in the period of the second half of the 19th century, when in fact the changes were being made from the villeinage to the capitalist economy relations, based on the market system of managing. The process of the currency stabilization, which was culminated by the monetary reform in 1897, played a progressive role in the development of capitalism in the context of the present-day Ukraine. New monetary system was established as a result of the reform, and it was a market-oriented system. The results indicate that on the one hand, stirring up the processes of capital accumulation and the rise of entrepreneurship stimulate the economy in the country, on the other hand, the further importation of the foreign capital and its penetration into the national industry and banking stunt economic growth. The historical experience confirms the demand of systematic approach for the processes of reforming the economy in general, and the monetary system in particular.

Novelty. An attempt is made at demonstrating the evolution of financial relations. The author substantiates the idea of the monetary system that is related with changing of the type of economic system by reflecting the specific features of production relations.

The practical significance. The material in this article can be used in the practical activity of the state regulation of monetary circulation.

Key words: monetary system, stability, money, market relations, monetary circulation.

Надійшла до редколегії 15.03.2016 р.